

KULTŪROS FORMOS, KAIP TIKROVĖS, STOKA M. MAMARDAŠVILIO FILOSOFIJOJE

Aneta Rostovskytė

Šiaulių universitetas

Filosofijos ir antropologijos katedra

P. Višinskio g. 38, Šiauliai

El. p. arostovskyte@gmail.com

Įvadas

Šiais laikais kultūros sąvoka įprastai vartojama, kai svarstomas ar diskutuojamas meninis kontekstas, nes pagal institucinę apibrėžtį kultūrai yra suteikta būtent ši siaura specifinė erdvė. Tačiau šiame straipsnyje kultūros sąvoka bus traktuojama ne instituciniame, o filosofiniame horizonte, dėl to jos reikšmė įgis gerokai platesnę traktuotę. Sąvoka *kultūra* čia bus susieta su lotyniškuoju žodžiu *cultura*, nurodančiu į visa tai, kas išdirbta ir padaryta žmogaus. Kitaip tariant, tai žmogaus veiklos gamtoje (tikrovėje) forma. Taip pat pristatant Mamardašvilio kultūros sampratą bus atsiribota ne tik nuo institucinės kultūros sampratos, bet ir nuo kultūros filosofijoje vartojamo ir analizuojamo metodologiškai griežto kultūros suvokimo. Nors kultūros filosofijoje kultūra yra suvokiama taip, kaip ją suvokė Mamardašvilis, t. y. kaip žmogaus veiklos tikrovėje forma, tačiau kultūros filosofams svarbiausias uždavinys analizuojant kultūrinius reiškinius yra deskriptyviai apibūdinti istorinę ir faktinę kultūros reiškinių dinamiką. O Mamardašvilio kultūros sampratos teorijoje pagrindinis dėmesys sutelkiamas į pačios kultūros, kaip reiškinio, formavimosi galimybes ar net veikiau būtinybę.

Kultūros, kaip socialinės formos, formavimosi prielaidos

Atliekant Mamardašvilio kultūros sampratos analizę, pirmiausia verta paminėti mąstytojo kritinę nuostatą dėl vieno iš pagrindinių metafizikos teiginių apie egzistuojantį objektyvų tikrovės pažinimą. Šį kritiškumą metafizikos atžvilgiu pastebėti nesunku. Pakanka atkreipti dėmesį į Mamardašvilio pasiūlymą, kaip reikia suprasti objektyvų tikrovės pažinimą, o sykiu ir veikimo tikrovėje struktūrą. Anot Mamardašvilio, bet kokia iš metafizinio mąstymo išplaukianti objektyvi tikrovės pažinimo struktūra tėra paties mąstymo tikrovei priskirti forma ir turinys. „Galima

sakyti, kad santykis tarp mąstymo formos ir turinio yra būdas, kuriuo sąmonėje nusistato (visuomeniškai egzistuoja ir fiksuojasi intelektiniame darbe) ryšys tarp tam tikros struktūros pasirodymo – loginio žinojimo – ir objektyvios realybės atvaizdavimo.“ (Мамардашвили 2011: 52) Šio santykio tarp mąstymo formos ir turinio bei jo nusistatymo sąmonėje išraišką Mamardašvilis perteikė atlikdamas struktūrinę sąmonės veiklos eksplikaciją. Verta pažymėti, kad Mamardašvilis nurodė, jog jis nekuria jokios objektyvios sąmonės teorijos, bet bando apmąstyti sąmonės veiklos lauką tikrovės atžvilgiu.

Pirminis sąmonės lygmuo, kuris veikiau pasižymi faktiškumu, aptinkamas tikrovės ir sąmonės santykyje, kuriam būdingas tarpiškumas, nes mintis dar nėra pradėjusi tikrovę formuojančio pažinimo proceso.

Kitas sąmonės lygmuo prasideda tuomet, kai sąmonėje, kaip savotiškoje terpėje, individuali mintis tikrovei suteikia simbolinį turinį ir leidžia gyventi jau atsietą nuo gamtos sąmonės gyvenimą. Ką gi tai reiškia? Pirminiame lygmenyje Mamardašvilis sąmonę traktuoja kaip bendrybę, kuri yra būdinga kiekvienam žmogui, tačiau simbolinis tikrovės turinys kyla iš individualios ir, svarbiausia, spontaniškos minties veiklos. Tokia individualios minties veikla nurodo į diskrečią, autentišką, neracionalizuotą ir neartikuliuotą mintį, kuri neimplikuoja jokio objektyvaus tikrovės pažinimo, o tik nurodo savo pačios turiningą išraišką.

Ir galiausiai – trečiasis sąmonės lygmuo, kurį Mamardašvilis įvardija metasąmonės kategorija. Metasąmonė – tai racionalizuotas ir artikuliuotas minties aktas, suteikiantis tikrovei formą, kuri tampa objektyvaus pažinimo kriterijumi. Anot Mamardašvilio, šiame sąmonės lygmenyje vyksta savotiška kova su pačia sąmone, nes pati sąmonė nesuponuoja objektyvaus tikrovės pažinimo būtinumo. „Kova su sąmone reiškia, kad žmogaus siekyje sąmonė nustoja būti kažkas spontaniška gamtos atžvilgiu, automatiškai funkcionuojančia. Sąmonė tampa pažinimu ir nuo to laiko (žodis „laikas“ čia neturi fizinės prasmės) nustoja būti sąmone ir tarsi tampa metasąmone [...]“ (Мамардашвили 2009: 22) Kitaip tariant, metasąmonė yra racionalizuota ir artikuliuota, vadinasi – įkalbinta, įtekstinta, įvaizdinta arba, Mamardašvilio žodžiais, įženklinta mąstymo forma, pasižyminti nuoseklia ir griežta minties judėjimo seka tikrovės pažinimo link. Metasąmonė – tai objektyvintas žmogaus suvokimo ir veikimo tikrovėje orientyras.

Taigi iš to, kas pasakya, veikiausiai jau galima suprasti, kad kultūra, arba kitaip –socialinė forma, yra metasąmonės materialinė išraiška. Tad kokiū būdu metasąmonė, kaip objektyvinta mąstymo forma, tikrovės atžvilgiu įgyja materialinę išraišką? Mamardašvilio teigimu, žmogus negali gyventi be tikrovės, o sykiu ir savęs suvokimo, priešingu atveju jam nebūtų įmanoma gyventi apskritai. Todėl tikrovė visuomet bus išprausta į tam tikrą mąstymo formą. Čia norėtusi pasakyti, kad nereikia susidaryti klaidingos nuostatos, jog Mamardašvilis šią dirbtinai mąstymo formos sukonstruotą tikrovę vertina negatyviai. Jis tiesiog konstatuoja faktą, jog dėl objektyvaus tikrovės nepažinumo žmogus, skatinamas būtinybės, turi suteikti tikrovei formą, kad galėtų būti joje. Tačiau žmogus yra determinuotas socialiniam buvimui, tad dirbtinė tikrovės forma taip pat įgis socialinį pobūdį ir taip apibrėš sociumo gyvenimą. „Socialiniai dariniai – skirtingi, apytiksliai jie gali būti suskirstyti į dvi kategorijas. Vieni susiklosto stichiškai ir spontaniškai, kuriuos mes randame kaip kažką, kas susiklostė pagal tradiciją, tikrų žmogaus gyvenimo aplinkybių sampnyoje. Pavyzdžiui, kraujo ryšiai nepriklausomai nuo mūsų organizuoja socialinį bendrumą, bendrumą pagal kraujo ryšį (egzistavo vadinamosios pirminės giminės). O polis yra socialinės formos organizavimo pastanga arba kitas socialinio bendrumo organizavimo būdas: polis nepasižymi stichiniais, spontaniškais istorijos procesais ir nėra nulemtas tradicijos [...]“. (Мамардашвили 2009: 114–115)

Pirmasis Mamardašvilio išskirtas socialinio bendrumo darinys yra susiklostęs atsitiktinai, pavyzdžiui, priklausymas tam tikrai giminei arba tam tikram sociumui. O antrasis socialinio bendrumo darinys, kuris atskleidžia sociume gyvenančio žmogaus tikrovės suvokimą, nėra atsitiktinis, jis nurodo į ženklų pavidalu galiojančią tikrovės mąstymo formą, kuri yra saugoma atminties būdu, tačiau kartu istorijos kontekste ir kinta. „Kultūra apskritai veikia taip, kad simbolinė sąmonė nuolat pakeičiama į mūsų pačių ženklus. Tie paskutiniai – antriniai simboliai, pseudosimboliai – cirkuliuoja įvairaus žinojimo būdu, kitaip tariant, pasireiškia automatizmo principu individualios psichikos mechanizme.“ (Философия России, 2009: 91) Kultūroje nelieka individualios minties. Galima sakyti, jog nelieka individualaus mąstymo apskritai, nes viskas, ką reikia atlikti žmogui – tai atkoduoti ir išmokti naudotis sociume galiojančiais kodais. Įdomu būtų stabtelėti tik prie kultūros formos pokyčio momento.

O gal tiksliau būtų sakyti – prie kultūros formos įtūkio momento, kuris yra individualios minties (simbolinės sąmonės) pasirodymo įvykis. Tačiau šis individualios minties pasirodymas užtrunka tik tiek, kol ji išigali kaip pakitusi kultūros forma arba yra išstumiamą į paribį kitos išsteigtos ir kultūros forma tapusios mąstymo formos.

Istorinė kultūros formų dinamika

Formuodamas savo kritinę pažinimo teoriją Mamardašvilis rėmėsi istoriniu kontekstu. Jis ir pats visuomet pabrėždavo, kad žmogaus yra istoriškas. Mamardašviliui tai reiškia, kad istorinis kontekstas yra tokių jo samprotavimų atsiradimo sąlyga. Tokiu būdu jis dar per žingsnį atsiriboja nuo metafizinio mąstymo, kuriam nereikia istoriškumo, nes metafiziniu mąstymu siekiama prasiskverbti į objektyvią ir statišką, t. y. nekintančią tiesą apie tikrovę. Mamardašvilio teigimu, pačioje tikrovėje nėra jokios tiesos, todėl visos tiesos tėra istoriškai pasirodančios kaip turinčios trukmę ir net patį istorinį procesą formuojančios, tikrovę išreiškiančios mąstymo formos. „Gamtoje neužduota, neužkoduota, neegzistuoja specifinė žmonių santykių realizacija, jausmai, emocijos, poelgiai, tikslai, formos ir t. t., trumpai tariant, pats fenomenas kaip toks“ (Мамардашвили 1992: 87).

Nors Mamardašvilis žmogų traktuoja kaip istorišką, ši jo traktuotė skiriasi nuo taip pat žmogų traktavusių istorinių pozityvistų, pvz., Hegelio ar Marxo. Esminis skirtumas, atskiriantis Mamardašvilį nuo Hegelio ar Marxo, yra tikrovės pažinimo klausimas, kuris suponuoja ir skirtingą istorinio proceso suvokimą. Pateikdamas Hegelio ir Marxo tikrovės pažinimo bei istorijos interpretaciją, Mamardašvilis pats nubrėžia skirtį tarp savo ir šių dviejų mąstytojų idėjų. Kaip jau minėta, Mamardašvilis istoriją suvokia kaip trukmėje pasirodančių ir „tiesą“ apie tikrovę išreiškiančių objektyvintų žmogaus mąstymo formų dinamiką. „Formos kaip monados – individai. Monados, sutvarkančios pasaulį, t. y. sutvarkančios jį savo gimimais – be jau numatytos grynos ir duotos tvarkos.“ (Мамардашвили, 1996: 29)

Kitai tariant, istorija nėra joks objektyvus, tikslingas ir savaiminis, t. y. nuo žmogaus nepriklausantis procesas. O Hegelis ir Marxas istorinį procesą suvokia kaip savaimingą, objektyvų dialektinį judėjimą pažangesnio tikrovės pažinimo link. Jiems istorijoje besikeičiančios

objektyvintos tikrovės pažinimo formos, skirtingai nei Mamardašviliui, nėra atskirų tarpusavyje nesusijusių monadų iracionalus kismas, bet priešingai – nurodo į racionalų, griežtai apibrėžtą ir viena iš kitos neigimo būdu sekančių formų kismą, turintį galutinį tikslą. Šis galutinis tikslas – tai objektyvus tikrovės pažinimas. Anot Mamardašvilio, tokia objektyvinta istorinė pažinimo teorija Hegeliui ir Marxui taip pat leidžia teigti, jog gamtoje neduoti jausmai, emocijos, ypač – tikslai ir formos, tačiau kartu suteikia objektyvios tiesos pažinimo būtinybę. Hegelis šį istoriškai besireiškiantį objektyvų tikrovės pažinimo formų procesą susieja su tikrovės įveika, kuri pasireiškia per absoliutų tikrovės, nepriklausančios nuo mąstymo, imanentizavimą. Marxas, skirtingai nei Hegelis, nurodo, jog istorijoje vykstantis besikeičiantis tikrovės pažinimo formų procesas yra susijęs su tikrovės transformacija, kurią suponuoja materialieji žmogaus poreikiai. Ši objektyvi, materialinių poreikių ir tenkinimo įtakos suponuojama tikrovės pažinimo formų dinamika Marxo filosofijoje yra susijusi ne su absoliučia tikrovės transformavimo būtinybe. Tai būtų panašu į Hegelio tikrovės įveikos teoriją su socialinių santykių emancipacijos būtinumu. Kitaip tariant, Marxas teigia, kad dėl materialinių poreikių (kurie yra neatsiejami nuo socialinių santykių) patenkinimo, kas iš esmės reiškia gamybą (darymą), tikrovė yra transformuojama priklausomai nuo gamybinių jėgų išsivystymo, sykiu transformuojant ir gamybinius santykius, todėl šis tikrovės transformavimas Marxui, skirtingai negu Hegeliui, rūpi ne ontologiniame, bet socialiniame kontekste.

Anot Mamardašvilio, Hegeliui buvo svarbu įrodyti abstrakčios kategorijos – tokios kaip absoliuti dvasia – esatį, kurioje istoriškai susijungia visos objektyvintos tikrovės mąstymo formos, kol tikrovė galiausiai įveikiama per absoliučiai loginės ontologijos suformavimą. „Tai gi dvasia yra pati save palaikanti absoliuti, reali esmė. Visi ankstesni sąmonės pavidalai yra jos abstrakcijos; jie pasireiškia tuo, kad dvasia save analizuoja, atskiria savo momentus ir apsistoja prie pavienio [momento]. (Hegelis 1997: 326) O Marxo socialiai angažuotos materialinės pažinimo teorijos tikslas buvo įrodyti, kad tikrovės pažinimo formos yra suponuojamos dominuojančios klasės, kuriai priklauso gamybinės jėgos. „Klasė, savo žinioje turinti materialines gamybos priemones, kartu turi ir dvasines gamybos priemones, todėl dažniausiai jai yra pajungtos mintys tų, kurie neturi dvasinės gamybos priemonių. Viešpataujančios mintys

yra ne kas kita, kaip idealinė viešpataujančių materialinių santykių išraiška, kitaip mintimis išreikšti viešpataujantys materialiniai santykiai; taigi jos yra idealinė išraiška tų santykių, kurie ir padaro šią vieną klasę viešpataujančią, vadinasi, tai yra jos viešpatavimo mintys.“ (Marksas ir Engelsas, 1974: 39) Todėl istorija tampa objektyviu gamybinių jėgų transformacijos procesu, išlaisvinančiu iš iškreiptų tikrovės pažinimo formų.

Interpretuodamas Hegelio pažinimo teoriją, Mamardašvilis, galima sakyti, pritaria, jog mąstymas yra imanentiškas tikrovės atžvilgiu, tačiau kritinėje perspektyvoje vertindamas jo istorijos sampratą atsisako tikrovės įveikos idėjos. Mamardašvilio teigimu, šios Hegelio objektyviais ir griežtais tarpusavio ryšiais sintezuotos mąstymo formos, kurios istorijoje pasirodo kaip nuo mąstymo nepriklausomos tikrovės įveikos, būtinos išraiškos nurodo ne į objektyvų būtinumą, bet į Hegelio spekuliatyvios minties sukonstruotą būtinumą, kurio buvimas priklauso tik nuo mintinio palaikymo. Tai reiškia, kad jeigu būtų atsisakyta mintinio šio būtinumo palaikymo, jis nustotų galiojės. Galima sakyti, Mamardašvilis kaip tik ir atlieka tokį minties veiksmą. Jis atsisako palaikyti Hegelio pasiūlytą mintinę tikrovės projekciją ir perinterpretuoja ją kaip atsitiktinai objektyvintų ir viena su kita nesusijusių, į jokią galutinę tikslą nevedančių ženklinę mąstymo formą įgijusių individualių minčių, suformavusių socialinę realybę, kurios neturi nieko bendro su objektyviu tikrovės pažinimu. Anot Mamardašvilio, pati tikrovė visuomet lieka anapus pažinimo, sykiu – ir įveikos.

Akcentuodamas tai, jog objektyvintos tikrovės mąstymo formos yra ne ontologinio, bet socialinio statuso, Mamardašvilis yra artimas Marxui, tačiau, skirtingai nei Marxas, nenumato objektyvios, t. y. nuo mąstymo formos nepriklausomos tikrovės pažinimo galimybės.

Kaip jau minėta, Marxas objektyvintas tikrovės mąstymo formas traktuoja kaip dominuojančios klasės įsteigtus iškreiptus tikrovės suvokinius, iš kurių išsilaisvinama per objektyviai vykstantį istorinį, nuo materialinių poreikių priklausantį gamybinių jėgų vystymosi procesą. O Mamardašvilis, teigiantis, kad mąstymo forma yra pirminė veikimo tikrovėje sąlyga, kvestionuoja Marxo istorinio materializmo, kaip objektyvaus pažinimo, idėją. Kitaip tariant, tikrovė, kurioje veikiama, visuomet pasirodo jau kaip objektyvinta mąstymo forma, suponuojanti ir pačių

Marxo objektyviais laikytų materialinių poreikių traktavimą. Todėl apie Marxo, kaip ir Hegelio, pažinimo teoriją Mamardašvilis nurodo, kad pati tikrovė lieka anapus objektyvaus pažinimo, o istoriškai vykstanti tikrovės ir socialinių santykių transformacija yra ne kas kita, kaip atsitiktinė mąstymo formų įforminta socialinių realybių transformacija, kuri neimplikuoja jokio objektyvaus pažinimo būtinybės.

Socialines realybes, kaip žinia, Mamardašvilis traktuoja kaip deindividualizuotos minties ženklinę mąstymo formos raišką, dėl to jam taip pat nėra svetima Marxo apmąstyta iškreipto tikrovės pažinimo problema, kuri dėl mąstymui būdingo determinuoto tikrovės formiškumo, kitaip nei Marxo, svarstoma remiantis ne objektyvių materialinių sąlygų suponuoto klasinio susvetimėjimo ir išsilaisvinimo iš jo, bet kultūros, kaip formos (t. y. to, kas yra padaryta ir suformuota išimtinai žmogiškojo mąstymo ir veiklos), ribomis. Skirtinga nei Marxo prieiga prie tikrovės pažinimo problemos suponuoja ir savitą Mamardašvilio išsilaisvinimo iš deindividualizuotos minties (kultūra tapusios mąstymo formos) suvokimą. Anot Mamardašvilio, išsilaisvinimas pasirodo kaip deindividualizuotos ir individualios minties netapatumo įvykis. Pažymėtina, kad šis netapatumas neatveria jokio objektyvaus tikrovės pažinimo, o tik atskleidžia individualios minties formos tikrovės atžvilgiu unikalumą. Tačiau taip pat nurodo, kad individualios minties išlaikymas yra ypač problemiškas dėl jau anksčiau paminėto žmogui būdingo objektyvumo siekio.

Kultūra kaip meninės arba mokslinės mąstymo formos

Analizuodamas istoriškai materialiu pavidalu pasirodančias objektyvintas tikrovės mąstymo formas, Mamardašvilis išskiria du esminius mąstymo formų tipus ir šioms mąstymo formoms būdingus esminius bruožus. Vieną iš tikrovės mąstymo formų tipų, kuris pirmiausia ir bus aptartas, Mamardašvilis įvardija meninės mąstymo formos terminu. Pagrindiniai bruožai, leidžiantys tikrovės mąstymo formą traktuoti kaip meninę:

- a) nevisiškas žinojimas;
- b) intensyvus atminties užlaikymas per juslinį įtrauktumą;
- c) draudimas.

Nevisiškas žinojimas meninėje mąstymo formoje reiškiasi kaip negebėjimas analitiškai eksplikuoti, kodėl būtent toks, o ne kitoks tikro-

vės pažinimas yra objektyvus ir todėl tikras. Dėl šios priežasties, anot Mamardašvilio, meninės mąstymo formos galiojimas yra įgalinamas per itin stiprų organizuotumo, t. y. įtrauktumo į aktyvų dalyvavimą, palai-kyumą. Aktyvus individo dalyvavimas reikalingas tam, kad jis perimtų mąstymo formos apibrėžtą tikrovės pažinimo ir veikimo joje struktūrą ir laikytų ją nekvestionuotina, savaime suprantama tiesa. „[...] meninėse formose mes turime reikalą su stipriai organizuotos formos būtinybe, kuri užtikrina veikimo situaciją nevisiško žinojimo situacijoje [...]“ (Mamardašвили, 1992: 89)

Meninėse mąstymo formose aktyvus individo dalyvavimas yra užtikrinamas pasitelkiant būtent juslinį įtrauktumą (t. y. jausmų sužadimą spalvomis, garsais, vaizdais), kuris yra intensyvaus atminties užlaikymo garantija. Mamardašvilis pateikia intensyvaus atminties užlaikymo per juslinį įtrauktumą pavyzdį, pasitelkdamas vieną vaikystės prisiminimą. „[...] veiksmas vyksta viename Gruzijos kalnų kaime, kur gimė tėvas ir kur aš dažnai būdavau. Ten laidotuvėse verkiantys profesionalūs raudotojai tarsi rimbo dūžiais išprovokuoja jausmingumą ir taip sukelia žmogui psichiškai nenormalią, artimą ekstatinei būseną. Jie – profesionalai ir, žinoma, nejaučia tų emocijų kaip mirusiojo artimieji, dėl to dar sėkmingiau išpildo ritualinę verksmo ar giedojimo formą“ (ten pat, 88).

Kaip pažymi Mamardašvilis, būdamas jaunuoliu jis niekaip negalėjo suprasti, kam visa tai. Tačiau vėliau, kaip jam atrodo, suprato. Profesionalūs raudotojai buvo reikalingi dėl to, kad šiaip žmogus negali išlaikyti vienodo jausminio, šiuo atveju – gedėjimo intensyvumo. O profesionalūs raudotojai nuolat primena mirusįjį ir taip padeda nenukrypti nuo objektyvintos gedėjimo dėl mirusiojo ritualo tvarkos. Intensyvus atminties užlaikymas yra viena iš pagrindinių sąlygų, norint išlaikyti galiojančią tvarką, nes atsiminimas yra užlaikymo, o užmiršimas – savaiminis rezultatas.

Draudimas taip pat yra vienas iš būtinų meninių mąstymo formų komponentų, kuris padeda atskirti tikrą pažinimą nuo netikro. Draudimas – griežtas reikalavimas laikytis ir nepažeisti nustatytos objektyvintos mąstymo formos ribos, nepaisant jokių aplinkybių ar situacijos. Kitaip tariant, draudimas yra objektyvintos mąstymo formos siekis išlaikyti savo pačios objektyvumą.

Antrąjį mąstymo formos tipą Mamardašvilis įvardija mokslinės

mąstymo formos terminu. Pagrindiniai bruožai, leidžiantys tikrovės mąstymo formą traktuoti kaip mokslinę:

- a) visiškas žinojimas;
- b) sąlyginis atminties išlaikymas ir logika;
- c) draudimas.

Visiškas žinojimas mokslinėje mąstymo formoje reiškiasi kaip gebėjimas analitiškai argumentuoti pažinimo objektyvumą. Vienas iš pagrindinių analitinių argumentų yra pakankamas empirinis pagrindas, įrodomas verifikuojamu eksperimentu ir materialinių pavidalą turinčiu išradimu, kurį įmanoma realiai panaudoti. Taip pat mokslinė mąstymo forma turi tikslų ir užbaigtą žinojimą, kad mokslinės žinios apie tikrovę juda pažangos linkme. Ši dėl mokslinio žinojimo vykstanti pažanga įrodoma per empiriškai patiriamą technologinę raidą. Dėl moksliniam žinojimui būdingo empiriškumo mokslinis pažinimas yra įgijęs nekvestionuotino objektyvumo statusą. Tačiau labiau pasigilinus į mokslinį pažinimą paaiškėja objektyvumo negalimumas. Mamardašvilio teigimu, mokslinės pažangos analizė yra vienas iš būdų pagrįsti mokslinio pažinimo neobjektyvumą.

Mamardašvilis nurodo, kad „[...] mokslas nėra viena struktūra, jis sudarytas iš daugelio skirtingu laiku atsiradusių nebendramačių struktūrų, kurios perdengia viena kitą ir tik kartu sudaro mokslą“ (ten pat, p. 86). Mokslinį pažinimą suvokiant būtent taip, įrodyti, kad mokslui būdingas objektyvus pažinimas tikrovės atžvilgiu, būtų neįmanoma. Todėl mokslinio žinojimo srityje yra taikomas sąlyginis atminties užlaikymas, kuris nebendramates, istorijoje atsiradusias mokslines struktūras formaliu loginiu būdu sintezuoja į vientisą, sistemiškai nuoseklią visumą. Kitaip tariant, vienos praeityje galiojusios mokslinės struktūros yra paneigiamos kaip pasenusios ir nebeatitinkančios tikrovės, kitos – kaip klaidingos. Tačiau taip pat visuomet išlaikoma konkreti mokslinė struktūra, kuria remiamasi naudojantis jos praeities pasiekimais kaip pagrindu tolesniems (pažangesniems) tyrimams. Anot Mamardašvilio, šią pagrindą vietą, dėl kurios veikia mokslinis žinojimas tam tikru metu, yra užėmusi galilėjiškoji struktūra, kuri mokslui yra tapusi objektyviu tikrovės pažinimo pagrindu, o tai reiškia, kad mokslinis pažinimas šiuo atveju apima ne pačią tikrovę, bet galilėjišką mąstymo apie tikrovę formą.

Mokslinei, kaip ir meninei, mąstymo formai, būdingas draudimas,

kuris taip pat atskiria tikrą ir klaidingą pažinimą ir verčia laikytis objektyvintos mąstymo formos.

Vietoje išvadų

Taigi apibendrinant būtų galima teigti, kad dėl žmogui būdingų determinuotų mąstymo formų tikrovė bus pažinta remiantis individualios arba socialiai objektyvintos ir kultūra tapusios mąstymo formos ribomis. Todėl nė viena iš mąstymo formų nėra tikresnė ir objektyvesnė tikrovės pažinimo atžvilgiu. Kitaip tariant, tikrovė visuomet lieka anapus žmogiškojo pažinimo, nepaisant Mamardašvilio nuorodos į žmogaus siekį objektyviai pažinti tikrovę. Tačiau kad ir kaip būtų paradoksalu, dirbtinė objektyvintos mąstymo formos įsteigta tikrovė yra būtina, kad žmogus apskritai galėtų gyventi.

LITERATŪRA

1. Мамардашвили, М., 1992. *Как я понимаю философию*. Москва: Прогресс культура.
2. Мамардашвили, М., 1996. *Стрела познания*. Москва: Языки русской культуры.
3. Мамардашвили, М., 2009. *Лекции по античной философии*. Москва: Прогресс традиция, 114–115.
4. Мамардашвили, М., 2009. *Символ и сознание*. Москва: Прогресс традиция, 22.
5. Мамардашвили, М., 2011. *Формы и содержание мышления*. Санкт Петербург: Азбука.
6. Философия, 2009. *Философия России*. Москва: Росспэн, 91.
7. Marksas ir Engelsas, 1974. *Vokiečių ideologija*. Vilnius: Mintis.
8. Hegelis, 1997. *Dvasios fenomenologija*. Vilnius: Pradai.

CULTURAL FORMS AS THE LACK OF REALITY IN MAMARDASHVILI'S PHILOSOPHY

Aneta Rostovskytė

Summary

In this article, the term culture is linked to the Latin word cultura indicating all that is worked out and made by man. In other words, it is the form of human activity in nature (reality). So, when presenting Mamardashvili's concept of culture, it is dissociated from the institutional concept of culture (artistic and cultural identity), as well as from its methodologically rigorous cultural understanding used and analyzed in philosophy. Although in philosophy

of culture, culture is perceived as it is understood by Mamardashvili, i.e. as the form of human activity in reality, for cultural philosophers the major challenge in the analysis of cultural phenomena described is descriptive depiction of the historical and factual dynamics of cultural events. Meanwhile, in Mamardashvili's theory of the concept of culture the main attention is focused on the possibility or even necessity of the formation of culture as a phenomenon .

There is also analysis in which culture as a historically changing form is compared with the ideas of historical positivists, i.e. Hegel and Marx. The features that Mamardashvili introduced and which are characteristic of culture as an artistic or scientific form are also discussed.